

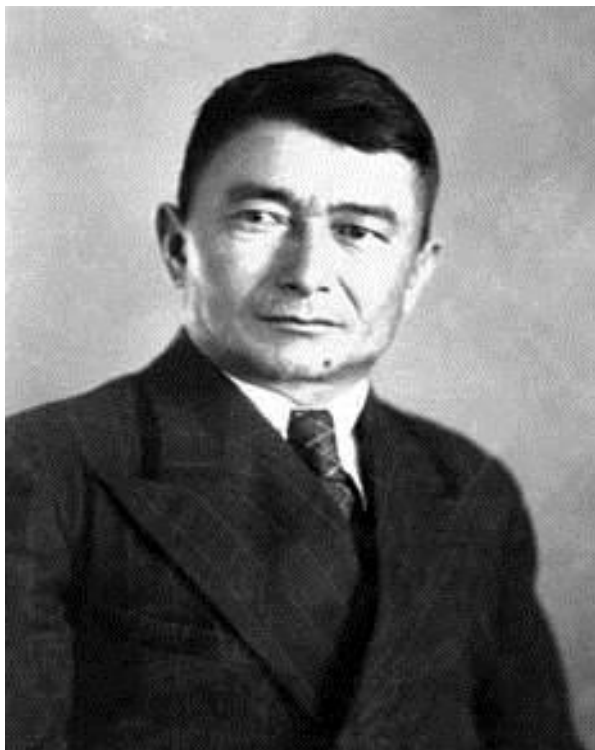
**Қ. ЖҰБАНОВ АТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ Өңірлік Университеті**

ҒЫЛЫМИ КІТАПХАНА

***Қасым Аманжолов – көркем аударма өнерінің
үздік шебері***

биобиблиографиялық көрсеткіш

Ақтөбе – 2026

Қасым Аманжолов
/1911-1955/

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ғылыми кітапхана

Зерттеушілерге қолдау көрсету офісі

***Қасым Аманжолов - көркем аударма өнерінің
үздік шебері***

биобиблиографиялық көрсеткіш

Ақтөбе – 2026

**ӘОЖ 821
КБЖ 84(5Қаз)
А 61**

**Қ.Аманжоловтың 115 жыл толуына орай
биобиблиографиялық көрсеткіш / бас. жауапты
Әбденев А.Ж., құраст.: Шадманова Г.К. - Қ.Жұбанов
атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің ғылыми
кітапханасы.2026.-26бет.**

АЛҒЫ СӨЗ

Ұсынылып отырған биобиблиографиялық көрсеткіш қазақ поэзиясының аса көрнекті өкілі, халқымыздың дарынды ақыны, атақ-даңқы кең жайылған Қасым Аманжолов 115 жыл толуына арналып шығарылған. Көрсеткішке ғалымның өмірбаяны және еңбектері т.б. туралы мәліметтер жүйесі енгізілген.

Қасым Аманжолов (1911-1955) - қазақ поэзиясының аса көрнекті өкілі, халқымыздың дарынды ақыны, атақ-даңқы кең жайылған Қасым Аманжолов ұлттық әдебиетіміздің заңғар аспанындағы жарық жұлдызы, мәңгі сөнбес шамшырағы.

Өмірден ерте кеткенмен, ол болашақ ұрпаққа мол мұра қалдырды. Бейбіт өмірді, қан майданды, туған жер мен ата-ананы, достық пен махаббатты, көңіл күйі мен табиғатты биік парасаттылықпен, шынайы сезіммен, зор тебіреніспен жырлады.

Қасым Аманжолов - қазақтың аса ірі акындарының бірі. Оның көркемдік-эстетикалық деңгейі жоғары, қазақ әдебиеті тарихында айтулы орынға ие шығармашылығы, негізінен, поэзиялық туындылардан тұрады. Ақынның әдеби мол мұрасын 7- 8 поэмасы мен алуан тақырыптағы лирикалары құрайды.

Қасым Аманжолов - көркем аударма өнерінің де үздік шебері. Ол орыс, Батыс пен Шығыс поэзиясының классикалық туындыларын: лирикалық өлеңдер мен поэма-дастандарын қазақ тіліне зор шабытпен аударды.

Қ.Аманжолов - өзінің батыл ойлы, шыншыл да терең сырлы, дауылды поэзиясымен әр буын оқырмандар сүйіспеншілігіне ие болып, жас таланттарға өте күшті әсер етіп келе жатқан біртуар дарын.

Көрсеткіштегі мәлімет хронологиялық тәртіппен орналасқан, ал әр жыл көлемінде - алфавит бойынша берілген.

Библиографиялық көрсеткіш университет студенттеріне, магистранттарға, аспирантар мен оқытушыларға арналған.

ҚАСЫМ АМАНЖОЛОВТЫҢ ӨМІРБАЯНЫ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Қасым Аманжолов қазіргі Қарағанды облысының Қарқаралы ауданындағы Қызыл деген жерде 1911 жылы дүниеге келеді. Майданнан өлеңмен жазған «Ағайыма» деген хатындағы: «Қыс. Қыстау. Атамекен Қызылдағы» дегендегі Қызыл – сол туған жері. Әкесі де сонда қайтыс болады.

Жас болса да Қасым соның бәрін есінде жақсы сақтап қалған. Әке-шешеден жастай жетім қалған, ол біраз жыл ағасының қолында өседі. Алғашында жаңадан ашылған ауыл мектебінде оқып, сауатын ашады. Кейін, 1924 жылы, ағасы Қасымды Семей қаласындағы интернатқа орналастырады.

Қасым онда 1927 жылға дейін тәрбиеленеді. Одан әрі қарай үш жыл Семей мал дәрігерлік техникумында оқиды. Алғашқы өлеңдерін де осы кезде жазады. 1930 жылы Алматыға келіп, біраз уақыт «Лениншіл жас» газетінде істейді.

1931 жылы Ленинградтағы орман шаруашылығы институтына түсіп оқиды. Бірақ, денсаулығына байланысты және түскен оқуын да онша ұната қоймағандықтан, бірер жылдан кейін елге оралып, Орал қаласында «Екпінді құрылыс» газетіне қызметке орналасады.

Жас акынның көптеген өлеңдері осы газетте жарық көреді. Әншілік, әртістік өнерге бейім, домбыра, мандолина бастаған бірсыпыра музыкалық аспаптарда еркін ойнайтын ақ көңіл, жайсаң жанды «ерке Қасымның» Оралда болған, әсіресе 1935–1936 жылдары Оралдағы қазақ театрындағы қызмет еткен кезі өміріндегі ең бір қызықты, қымбат шағы болып қалады.

Оның бойындағы туа бітті зор таланты да осында белгі беріп, ақындық жолына біржолата бет бұрады. 1938 жылы тұңғыш өлеңдер жинағы «Өмір сыры» деген атпен жарық көреді. Жинаққа енген өлеңдерден болашақтағы кемелденген ақын поэзиясының отты, лепті, сыршыл мінезі танылатын жекелеген жол, шумақтар табылғанымен, тұтастай алғанда, жинақ ақынның әлі де үйрену, еліктеу үстінде екенін көрсететін еді.

Әсіресе көзге ауыз әдебиетінің 7–8 буынды терме, толғау үлгілеріне бой ұруы жиі шалынатын. Өлеңіне арқау етіп алған өмір құбылыстарын сырттай таңырқап, тамашалауға, көрген-білгенін тәптіштеп, тізбелеп суреттеуге әуестік байқалатын. Бірақ ақын бұл қалпында көп кідірмей, осыдан кейінгі не бары екі-үш жылда-ақ:

Ішім пысты, жалықтым,
Жүре алман енді аяңдап.
Кенде қаппын, жаңа ұқтым,
Не болса соған аяңдап –
немесе:
Нар тәуекел! Құлаш ұрдым қиынға,
Қайрат шіркін алып шықса, қиын ба!..
Жығылам деп жүре алмаймын жай басып,
Жүгіремін киіп-жарып, айқасып.
Мүлги берсін, ілби берсін қорқақтар,
Іш пыстырып, жалт-жұлт қарап, жай басып
Жығылсам да, жүгірумен өтемін,
Аяңшылдың ақылын мен не етемін.
Жығылармын, алқынармын, шаршармын,
Барар жерге бұрынырақ жетермін, –

дегеніндей-ақ, қатты талпынып, талантына мәдениеті қосылып, ақындықтың шырқау биігіне самғап көтерілді. Махамбет, Абай поэзиясының көркемдік табиғатына терең

бойлау, дүниежүзілік поэзияның үздік, асыл үлгілерінен үлкен алымдылық, шалымдылықпен үйрену оның буырқанған күшті талантын тез қанаттандырды. Қасым 30-жылдардың өзінде-ақ А. Пушкиннен, М. Лермонтовтан, Т. Шевченкодан, Дж. Байроннан, В. Маяковскийден шебер аудармалар жасады. Бұл оның үлкен поэзияның сырына терең бойлап, ақындық өнерінің қыр-сырын тануына көмектесті.

1939–1940 жылдар ақынның өсу жолындағы елеулі кезең болды. «Нар тәуекел», «Бурабай толқындары», «Дауыл», «Көкшетау», «Орамал», «Сұлтанмахмұт туралы баллада», «Өз елім», «Ғашық едім қайтейін» сияқты тамаша туындылары осы жылдары дүниеге келді.

Бұл кезеңдегі ақын өлеңдерінде түр, дыбыстық үндестік, ырғақ жағынан да жаңалықтар көрініс берді. Сондай-ақ, Қасым лирикалық өлеңдермен қатар сүйекті туындылар жазуды да қолға алады, «Құпия қыз», «Бикеш» (алғашында «Азғынбаев» деп аталған) секілді алғашқы поэмаларын жазады.

Ақын 1941 жылы армия қатарына шақырылады. Сол қарсаңда «Мазасыз музыка», «Қоштасу», «Бейсекештің бес ұлы» секілді әсерлі, сыршыл сезімге толы, лепті өлеңдерін жазады. 1941–1943 жылдары Қиыр Шығыста болған Қасым 1943 жылы батыстағы майданға ауыстырылады, содан соғыс аяқталғанға дейін «қанды қырғын, қып-қызыл өрттің ішінде» болады. Намыскер, өр, қайсар Қасым жауынгерлік міндетін жан аямай атқарады, абыройлы болады.

Қиыр Шығыс пен батыстағы майдан аралығындағы ұзақ сапар, атамекен – Қазақстанын қақ жарып өтетін жол әсершіл, ұшқыр қиялды ақын жанын қатты тебірентеді. Соның нәтижесінде «Орал», «Сарыарқа», «Байкал», «Өтіп бара жатырмын» тәрізді тек Қасымның ғана емес, сол кездегі бүкіл қазақ поэзиясының жетістігі болып

саналатын өлеңдері дүниеге келеді. Ақын рухының бұл қуатты серпілісі майдан жырларына ұласып, мазмұн, тақырып, түр, көркемдік бейнелеу құралдары, ой мен сезім тереңдігі жағынан жаңа сапа тауып, биік белеске көтеріледі. «Елге хат» (бес бөлімнен тұратын ұзақ толғау), «Ұлы күтіс», «Үстімде сұр шинелім», «Подполковник Әлпинге», «Қапанға», «Сәбитке», «Ғалиға жауап», «Қызғалдақ», «Сен фашистің, мен қазақпын», «Дариға, сол қыз» сияқты хрестоматиялық өлеңдері мен әйгілі «Ақын өлімі туралы аңыз» поэмасы – соның айғағы.

«Құя алман үгітілген балшық өлең, Көңілімде көл жасамаң тамшыменен, Серінің сертке соққан семсеріндей, Өлеңнің өткірін бір алшы менен», — деп ақын бұл кезеңде қазақ өлең өнеріне мазмұн жағынан да, түр жағынан да мол жаңалық әкелген.

Көркемдеу құралдарының образды сөз өрнектерінің жан тебірентер жаңа үлгілерін тауып қолданды. Бұл тұста ақынның «Байқал», «Оралым», «Подполковник Альпин», «Дариға сол қыз» өлеңдері, «Мартбек», «Ақын өлімі туралы аңыз» поэмалары жазылды. А-тың «Ақын өлімі туралы аңыз» поэмасын Ғ. Мүсірепов қазақ поэзиясындағы жаңа бетбұрыс деп бағалады.

Соғыстан кейін А. не бары он жыл өмір сүрді. Көркемдік сапасы жоғары лирик. өлеңдермен қатар «Боран», «Біздің дастан», «Бикеш», «Жамбыл тойында», «Құпия қыз» тәрізді үлкен эпик. поэмалар жазды.

Қ. Аманжолов ақындығымен қатар үлкен сазгер де болған. Оның әнін де өзі шығарған «Дариға сол қыз», «Туған жер», т. б. шығармалары халықтың сүйікті әндеріне айналған. А. қазақ әдебиетінде аударма жанрының дамуына да зор үлес қосты. Ол А. С. Пушкиннің «Полтава», М. Ю. Лермонтовтың «Маскарад», А. Т. Твардовскийдің «Василий Теркин», Низамидің «Ләйлі-Мәжнүн» поэмаларын, Т. Г. Шевченконың, В. В.

Маяковскийдің өлеңдерін қазақ тіліне аударды. Қазақ поэзиясына он буынды өлең түрін енгізіп, оны әбден тұрақтандырды.

Майданнан оралғаннан кейінгі алғашқы жылдары Қасым журнал редакцияларында істейді, ара-тұра поэзия, ақындық өнер тақырыбына сын мақалалар жариялайды, өлеңді де өндіре жазады. Мысалы: 1946 жылы 26 өлең жазыпты, солардың ішінен, әсіресе «Достар», «Туған жер», «Құрбыма», «Сауыншы жеңгейдің жыры», «Домбыра», «Май келді», «Күйім тасып барады, күйім тасып», т. б. көркемдігі жоғары өлеңдерін ерекше атауға болады.

Ақын 1947 жылдан бастап сырқатқа шалдығады. Соның өзінде сол жылы он шақты өлең жазып, «Біздің дастан» поэмасын бастайды. М. Лермонтовтың «Маскарад» драмасын, А. Твардовскийдің әйгілі «Василий Теркин» атты ұзақ та күрделі поэмасын өте шебер аударады.

1948 жылы да Қасым көп жазады, «Дауыл» атты жинағы жарық көреді. Ол туралы үлкен ақын әрі поэзия білгірі Әбділда Тәжібаев «Социалистік Қазақстан» газетінде «Дауылды жырлар» деген мақала жазып, аса жоғары бағалайды.

Осы жылдары Пушкин мен Лермонтовтың бірсыпыра өлеңдеріне қоса, Пушкиннің «Полтава» поэмасын аударады. «Балбөбек», «Нұрлы дүние» жинақтарын шығарады. 1952 жылы «Таңдамалы шығармалары» жарық көреді. 1954 жылы бүгінде жұрттың көбі жатқа білетін әйгілі «Өзім туралы» толғауын аяқтайды.

Қасымның өлеңдері «Гроза» деген атпен 1946 жылы, «Стихи» деген атпен 1949 жылы орыс тілінде жеке кітап болып басылады. Қасым Аманжолов ұзаққа созылған науқастан 1955 жылғы қаңтардың 17-сінде қайтыс болды. Өлеңдері. Соғыстың алдында Қасым «Өз елім», «Дауыл»,

«Нар тәуекел», «Талғар» тәрізді әдемі лирикалық өлеңдер жазды. Бұл өлеңдердің кейіпкері – өз елін, туған даласының табиғатын шексіз сүйген, «көк дауылдай кеуделі жігіт» болып өскен қайратты замандасы. Өмірге көзін ашпай жатып, «жетімдік тағдыр» желкелеген балдырғанды өз тәрбиесіне алған Отанын ақын ерекше сезіммен жырлайды:

Тоталитарлық жүйе тұсында мықтап өркен жайған күдікшілдік, сенбеу, күйе жағу, пәле жабу сияқты кеселді бұлайша әшкерелеу, зығырданы қайнай айыптау да Қасым сияқты ілуде біреудің ғана қолынан келгені шындық. Қасымның осы тақырыпқа жазған өлеңдері соғыс жылдарында, одан кейін де үзілген жоқ, қайта күшейе, салмақтана түсті.

Ондай зілді, ызғарлы лебіздерді ақынның майданнан Ғалиға, Ғабдолға өлеңмен жазған хаттарынан да көруге болады. Қасым поэзиясындағы патриоттық, отаншылдық сезім соғыс жылдарында ерекше күшейді. Соғыстың қатал да ащы шындығы ақынды да, оның жырларын да тың өріс, жаңа биікке самғатты.

40-жылдардың басында Қасым туған жер табиғатының әсем суреттерін жасаған тамаша лирикалық өлеңдер жазды. Қиыр Шығыстан майданға аттанып бара жатқан жолда туған «Байкал», «Сарыарқа», «Ертіс», «Орал» атты өлеңдерінде ақын ел табиғатының әсерлі көріністерін адамның отаншылдық сезімімен терең байланыста көрсетеді. «Оралға» өлеңін:

Оралым, шықтың алдымнан,
Оралым, менің Оралым.
Қол созып қызыл вагоннан
Үстіңнен өтіп барамын,
деп бастап, онда өткізген жастық дәурен қызықты шағын
ризалықпен еске түсіреді.

Бұл – ақын жүрегін жарып шыққан, зор азаматтық сезімнен туған, патриоттық жыр. Қасымның кейінгі шығармашылығында да соғыс тақырыбы едәуір орын алады. «Дариға, сол қыз» өлеңі өмір шындығын, лирикалық кейіпкердің тебіренісін бейнелеу ерекшелігімен де, түр жағымен де айрықша жаңалық ретінде сүйіндіреді.

Қасым шығармашылығы - қазақ поэзиясының асыл үлгілерінің бірі. Халықтың қарапайым ортасынан шыққан жалынды ақын өз тағдырын туған елі тарихымен тұтастықта сезініп, өз өлеңдерінде халық жанына тән ерлік, батырлық, жомарттық сезімді терең көрсетті.

Оның батыл ойлы, сыршыл поэзиясының бұрынғысынша әсерлі де тартымды болып келе жатқаны да сондықтан. «Ақын Өлімі туралы аңыз» поэмасы. Қ. Аманжоловтың ғана емес, бүкіл қазақ поэзиясының поэма жанрындағы үздік жетістігі болып табылатын бұл туындыға жас ақын Абдолла Жұмағалиевтің майданда көрсеткен ерлігі арқау болған.

Қарағандыда Қ. Аманжолов құрметіне көше аталған. Қарқаралы ауданындағы бұрынғы Фрунзе совхозына Қасым Аманжолов есімі берілді. 2001 жылы ақынның 90 жылдық мерейтойы аталып өтті.

ӘДЕБИЕТТЕРІ:

1. Аманжолов Қасым Рақымжанұлы // Қазақстан. Ұлттық энциклопедия. 1 т. - Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1998. - 335-336 б.
2. Аманжолов Қасым Рақымжанұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы. - Алматы: Қаз.сов.энцикл., 1990. - 101 б.
3. Аманжолов Қасым Рақымжанұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы. - Алматы: Атамұра, 2006. - 120 б.
4. Аманжолов Қасым Рақымжанұлы // Қазақ әдебиеті: энциклопедиялық анықтамалық / ред. И. Н. Тасмағамбетов. - Алматы: "Аруна Ltd" ЖШС, 2005. - 42-43 б.
5. Аманжолов Қасым // Қазақстан жазушылары: анықтамалық: 75 жыл / құраст. С. Қамшыгер. - Алматы : Ан Арыс, 2009. - 27 б.
6. Аманжолов Қасым // Қазақстан жазушылары XX ғасыр : анықтамалық. - Алматы : Ана тілі, 2004. - 25-26 б.
7. Қасым Аманжолов // 40-50 және 60 жылдардағы қазақ әдебиеті : 2-кітап. - Алматы: Ғылым, 1998. - 236-246 б.
8. Аманжолов Қасым // Советтік Қазақстан жазушылары: био-библиографиялық анықтамалық / ред. Т. Рахимов. - Алматы: Жазушы, 1987. - 24-25 б.

ФОТОСУРЕТТЕРІ

Қасым Аманжоловтың
жас кезі

Қасым жас ақындарға
өлең оқып тұр

Қасым Орал қаласының
көркемөнерпаздары арасында

Қасым жас жазушылар арасында

Қасым мен Жәрдем Тілеков

Отырғандар: Ғали Орманов,
Мәриям Хакімжанова, Қасым Аманжолов,
түрегеп тұрғандар:
Әбілдә Тәжібаев пен оның әйелі Сара

Солдан оңға қарай:
Әуезхан Көшімов, Сырбай Мәуленов,
Қасым Аманжолов және Әбжан Омарбаев

Қасым мен халық ақыны
Нұрқан Ахметбеков

Қасым Аманжолов майданда

Қасым, Дариға, Сақыпжамал

Қасымның ағасы Ахметжан Рақымжанов,
қарындасы Таукаң Атшабарова,
күйеу баласы Қ. Нұрабаев

Қасым Аманжолов
қыздары Жанна, Дариға және
зайыбы Сақыпжамалымен бірге

Қасым Аманжолов
жұбайы Сақылжамалмен

Қасым Аманжолов майдандастарымен

Сақылжамал шешесімен, Жанна, Дариға

Қ.АМАНЖОЛОВТЫҢ НАҚЫЛ СӨЗДЕРІ

Тұрмыс түзер бойыңды,
Бойың түзер ойыңды.

Бұл аяқпен Берлинге де жеткенбіз!

Өзге емес өзім айтам өз жайымда.

Сән болмайды көк түтін,
Әл болмайды бір жұтым.

Сен неткен бақытты едің келер ұрпақ,
Қараймын елесіңе мен таңырқап.

Елін сүйер сеніңіз,
Өз отбасын сүйе алған.

Отбасы – шағын мемлекет,
Мен – президент, сен – премьер.

Мектеп - кеме, білім - теңіз.

Қ.АМАНЖОЛОВТЫҢ ЕҢБЕКТЕРІНІҢ ХРОНОЛОГИЯЛЫҚ КӨРСЕТКІШІ

1945

1. Өлеңдер жинағы: поэзия / Бас ред.: И.Есенберлин. - Алматы: Қаз. Мем. Коркем Әдебиет Баспасы, 1945. - 431 бет. - (мұқ.)

1948

2. Аманжолов Қ. Дауыл: өлеңдер жыйнағы/ Қ. Аманжолов. - Алматы: Қазақстан, 1948. - 152 б.

1958

3. Қазақ совет әдебиеті тарихының очерктері/ Ред. алқа: М.О.Әуезов, С.М.Мұқанов, М.Б.Базарбаев және т.б. - Алматы: Казак ССР ғылым академиясының баспасы, 1958. - 511 бет.

1965

4. Аманжолов Қ. Біздің дастан: таңдамалы өлеңдер мен поэмалар/ Қ. Аманжолов. - Алматы: Жазушы, 1965. - 336 бет.

1971

5. История казахская литература: учебник. В 3-х т.Т.3.Казахская советская литература / Под ред. М.Каратаева. - Алма-Ата : Наука , 1971. - 800 с.

1977

6. Аманжолов Қ. Шығармалар. 4 томдық: т.1: Өлеңдер/ Қ. Аманжолов. - Алматы: Жазушы, 1977. - 524 б.

1978

7. Аманжолов Қ. Шығармалар. Төрт томдық. Т.ІІ: т.2. Поэмалар. / Қ. Аманжолов. - Алматы: Жазушы, 1978. - 328 бет.

1991

8. Аманжолов Қ. Нұрлы дүние: таңдамалы өлеңдер мен поэмалар/ Қ. Аманжолов, М. Б. Батырбеков, У. А. Джолдасбеков. - Алматы: Жазушы, 1991. - 392 б.

2002

9. Аманжолов Қ. Мақтай Сағдиев: деректі повесть / Қ. Аманжолов. - Астана: Елорда, 2002. - 280 бет.
10. Аманжолов Қ. Дариға, сол қыз: өлең-жырлар/ Қ. Аманжолов. - Алматы: Атамұра; [Б. м. : б. и.], 2002. - 212 бет.

2012

11. Сралиева М. Қасым Аманжолов поэзиясындағы кайталау, аллитерация және ассонанстардың қолдану ерекшелігі. // 4-ші Махамбет оқулары: Республикалық ғылыми - тәжірибелік конференция

материалдары. - Орал, 2012. - 8. - 164-167 б.
<https://rmebrk.kz/book/70522>

2013

12. Аронов Қ.Ғ., Сралиева М.Б. Қасым Аманжолов поэзиясындағы меңзеудің (Синекдоха) қолдану ерекшелігі. // М.Өтемісов Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті хабаршысы. , 2013. - 214-219 б. <https://rmebrk.kz/book/72226>
13. Сралиева М.Б. Қасым Аманжолов поэзиясындағы меңзеудің (синекдоха) қолдану ерекшелігі. // Жаңа ғасырдағы білім мен ғылым: магистранттардың ғылыми мақалалар жинағы, 2013. - 152-156 б. <https://rmebrk.kz/book/114901>

МАЗМҰНЫ

<i>Алғы сөз</i>	<i>5</i>
<i>Қ.Аманжоловтың өмірбаяны мен шығармашылығы.....</i>	<i>7</i>
<i>Әдебиеттері</i>	<i>10</i>
<i>Фотосуреттері.....</i>	<i>14</i>
<i>Қ.Аманжоловтың нақыл сөздері.....</i>	<i>22</i>
<i>Қ.Аманжоловтың еңбектерінің хронологиялық көрсеткіші.....</i>	<i>23</i>